

Lesław Góral
Uniwersytet Łódzki
Wydział Prawa i Administracji
lgoral@wpia.uni.lodz.pl

Ochrona kredytobiorców (konsumentów) kredytów walutowych we Francji

Artykuł nadesłany: 10 listopada 2017 r.; artykuł zaakceptowany: 28 listopada 2017 r.

JEL Classification: D18, E51, K29, K12, K49

Keywords: Swiss franc loans, borrower protection, system of legal protection, credit institutions, housing loans

Abstract

Protection of borrowers (consumers) of foreign currency loans in France

The problem of the repayment of housing loans in Swiss francs concerns not only Polish borrowers. It has also occurred on the French mortgage market. The article contains an analysis of the solutions adopted in France and may turn out to be inspirational for the Polish legislator in solving a similar problem that is occurring in Poland. The author presents the origin of problems related to Swiss franc housing loans and court as well as out-of-court attempts to solve them. Then he analyzes French legal solutions which introduce the protection of the Swiss franc housing loan borrowers and formulates *de lege ferenda* postulates addressed to the Polish legislator.

1. Wstęp

Problem w spłacie kredytów mieszkaniowych we frankach szwajcarskich stał się udziałem nie tylko polskich kredytobiorców. Wystąpił on również na francuskim rynku kredytów mieszkaniowych. Jednakże w odróżnieniu od sytuacji w Polsce prawodawca francuski poprzez rozwiązania normatywne zapewnił kredytobiorcom skuteczną ochronę, ograniczając negatywne skutki ryzyka kursowego związanego z tym rodzajem kredytu. Z uwagi na to, że przesłanki, których wystąpienie stało się powodem kryzysu na francuskim rynku kredytów mieszkaniowych, są identyczne z tymi, które wywołały zaburzenia na polskim rynku bankowym, analiza przyjętych we Francji rozwiązań może okazać się inspirująca dla polskiego

prawodawcy w rozwiązaniu problemu, który nabrał wymiaru politycznej dyskusji. Mając na względzie różnice między wielkością rynku kredytowego obu państw, należy zwrócić uwagę, że sprawność sądownictwa i szybka interwencja prawodawcy francuskiego zapobiegła takiej skali problemu, jaka zaistniała w Polsce. Świadczy to o sile państwa, którego celem działania na rynku usług bankowych jest ochrona strony państwa, to jest konsumenta, przed silniejszą ekonomicznie i nie zawsze uczciwą stroną, jaką na rynku kredytów walutowych jest bank.

2. Teoretyczny aspekt badań

Niniejsze opracowanie zakłada analizę francuskich regulacji prawnych pod kątem ochrony kredytobiorcy kredytów mieszkaniowych we frankach szwajcarskich oraz sądowych i pozasądowych działań ograniczających negatywne skutki ryzyka kursowego związanego z tym rodzajem kredytu. Artykuł ukazuje przyczyny oraz skalę nieprawidłowości instytucji kredytowych w sposobie udzielania kredytów mieszkaniowych we frankach szwajcarskich oraz potrzebę ograniczenia ich dowolności w formułowaniu warunków, na jakich kredyty te są udzielane.

3. Metodologia badań

Podstawę badań stanowi analiza aktów prawnych normujących procedurę udzielania kredytów oraz zakres obowiązków nałożonych na instytucje kredytowe w kwestii udzielania kredytów mieszkaniowych we frankach szwajcarskich oraz orzecznictwa sądów w tym zakresie:

— ustawa nr 2013-672 z dnia 26 lipca 2013 roku o rozdzieleniu czynności bankowych i postępowaniu upadłościowym banków (*Journal Officiel de la République Française* 27 juillet 2013, Texte 1 sur 143) — Kodeks konsumenta (art. L. 312 n.),

— dekret nr 2014-544 z dnia 26 maja 2014 roku dotyczący kredytów w walutach spoza Unii Europejskiej (*Journal Officiel de la République Française* 28 mai 2014, Texte 23 sur 100),

— zalecenie organu nadzoru *Autorite de controle prudentiel et de resolution* nr 2015-R-04 dotyczące udzielania osobom prywatnym kredytów i pożyczek zawierających ryzyko kursowe,

— wyrok Sądu Cywilnego (*Tribunal de Grande Instance, 9ème Chambre, 1ère Section*) w Paryżu z dnia 23 stycznia 2012 (n°10/08831),

— wyrok Sądu Apelacyjnego w Aix-en-Provence (15. Izba A) z dnia 6 lutego 2009 roku (n°7/18837),

— wyrok Sądu Kasacyjnego (*Civ. 1ère*) z dnia 13 stycznia 2013 roku (13.25.856).

4. Geneza problemów związanych z udzielonymi kredytami mieszkaniowymi we frankach szwajcarskich i sądowe oraz pozasądowe próby ich rozwiązania

Zaciągnięcie kredytu we frankach szwajcarskich (lub w walucie innej niż euro) i spłacanie go w euro zawiera ryzyko niepewności co do zmian stopy wymiany franka szwajcarskiego w stosunku do euro na krótki i średni termin. Zwyżka kursu franka szwajcarskiego może zatem skutkować zwiększeniem wartości kapitału pozostającego do spłaty i wydłużeniem czasu spłacania. W ostatecznym wyniku kapitał do spłaty może być wyższy niż kapitał pożyczony. We Francji tego typu kredyty najczęściej są kierowane do pracowników transgranicznych, czyli osób, które wykonują swój zawód w innym kraju niż miejsce ich stałego zamieszkania. W 2011 roku we Francji (według INSEE¹) było 353 tys. pracowników transgranicznych pracujących w Szwajcarii, Luksemburgu, Belgii i Niemczech. Kredyt ten, nominowany we frankach szwajcarskich, a spłacany w euro, pozwolił większości kredytobiorców na sfinansowanie nabycia we Francji mieszkań na wynajem. Dzięki temu kredytowi bank mógł zaoferować takim klientom oprocentowanie korzystnie powiązane z walutą szwajcarską. Jednakże kwota kredytu pozostająca do spłacenia zależała od zmian w kursie franka w stosunku do euro.

Wraz z kryzysem euro frank szwajcarski zyskał na wartości, a koszty kredytów znacząco się zwiększyły. Decyzja centralnego banku szwajcarskiego (BNS), aby nie interweniować na rynku w kwestii wartości franka szwajcarskiego, wpłynęła bezpośrednio na losy około 6 tys. drobnych inwestorów francuskich, którzy zawarli umowy o kredyt mieszkaniowy we frankach szwajcarskich w latach 2008–2009. Zwyżka franka szwajcarskiego w stosunku do euro na rynkach wymiany, począwszy od 2010 roku, pociągnęła za sobą znaczny wzrost kwoty kapitału pozostającego do spłaty i kosztu kredytu — od 25% do 40%, a nawet o 65% od początku 2008 roku (latem 2008 roku 1 EUR miało wartość 1,60 CHF). Osoba, która wzięła kredyt w wysokości 100 tys. euro, pięć czy sześć lat temu miała do spłacenia jeszcze 130 tys. euro, a spłaciła już 30 tys. euro. W styczniu 2015 roku kapitał do spłaty wzrósł do ponad 155 tys. euro. Dla niektórych klientów sytuacja okazała się dramatyczna. Większość z nich zaciągnęła kredyt na 130–150 tys. euro na dwadzieścia lat, podczas gdy obecnie mają do spłacenia 200–300 tys. euro (Pommier 2015).

Problem ten dotyczył 4655 spośród 6000 kredytów przyznanych rezydentom francuskim we frankach szwajcarskich. Odnosił się do kredytu mieszkaniowego

¹ Institut National de la Statistique et des Études Économiques (INSEE) — Państwowy Instytut Statystyki i Badań Ekonomicznych. Instytut, mieszczący się w Malakoff pod Paryżem, gromadzi i publikuje informacje na temat francuskiej gospodarki i społeczeństwa, a także regularnie przeprowadza narodowe spisy powszechne.

Helvet Immo, oferowanego od marca 2008 do grudnia 2009 roku przez BNP Paribas, a także innych kredytów mieszkaniowych tego typu, oferowanych przez Credit Agricole de Lorraine (CAL) i Credit Mutuel, w tym przez wielu pośredników operacji bankowych (inwestorów mieszkaniowych, jednostki zarządzające portfelami). Zaciągnięto je na sfinansowanie nabycia nowych mieszkań w celu wynajmu w ramach przepisów Robien lub Scellier².

Opracowany przez BNP Paribas-Personal Finance, oddział BNP Paribas, kredyt mieszkaniowy Helvet Immo został pomyślany w taki sposób, że miesięczne spłaty kredytu pozostają stałe bez względu na kurs franka. Jednakże termin zakończenia spłat wydłuża się, aby kredytobiorca miał możliwość spłaty całej kwoty, z ograniczeniem do ostatnich pięciu lat. „W ciągu pięciu ostatnich lat spłaty kredytu raty rosną w sposób nieograniczony. Klienci, którzy skorzystali z Helvet Immo, żyją w ciągłym lęku, śledząc w skupieniu fluktuacje kursu franka” (Bartnik 2015)³.

Aby przeciwstawić się tej sytuacji, kredytobiorcy połączyli swoje siły. Obecnie jest ich około 500 osób zrzeszonych w grupie Collectif Helvet Immo. Pierwsze skargi w trybie karnym z wytoczeniem powództwa cywilnego miały miejsce w listopadzie 2011 roku. Wszczęto postępowanie w sprawie „oszukańczej praktyki handlowej”, które nadal się toczy. Na początku 2012 roku miały miejsce dwie serie postępowań sądowych z inicjatywy osób prywatnych, dotyczących kredytów mieszkaniowych zaciąganych we frankach szwajcarskich, a spłacanych w euro.

Pierwsza dotyczyła Banku BNP Paribas i niektórych pośredników operacji bankowych (IOBSP⁴), oskarżonych o „nielegalne i oszukańcze praktyki handlo-

² Robien, Scellier i inne przepisy odnośnie do ulg podatkowych dotyczących inwestycji mieszkaniowych to przepisy wprowadzane od lat dziewięćdziesiątych, mające na celu pobudzenie oferty na rynku mieszkaniowym poprzez przyznanie ulg podatkowych właścicielom wynajmującym mieszkania w zamian za zobowiązanie się do wynajmowania pustego mieszkania na cele głównego miejsca zamieszkania przez minimalny okres, przy respektowaniu pułapów czynszu, a także czasem z uwzględnieniem dochodów lokatorów. Te pułapy są modyfikowane każdego roku 1 stycznia. Od 1 stycznia 2010 roku przepisy Robien i Bortoo odnosiły się do możliwości zamortyzowania części kosztów nabycia nieruchomości, co prowadziło do obniżenia podatków. Przepisy Robien i Bortoo zostały zastąpione przez ustawę Scellier, która wprowadza obniżkę podatków o 13% kwoty zainwestowanej w mieszkanie.

³ Jeśli nie podano inaczej, tłum. L.G.

⁴ Ich status został określony w art. L. 519-1 Kodeksu pieniężnego i finansowego (zmienionego ustawą nr 2010-1249 z dnia 22 października 2010 roku w art. 36 i rozporządzeniem nr 2016-351 z dnia 25 marca 2016 roku): „Pośrednictwo w operacjach bankowych i usługach płatniczych jest działalnością polegającą na przedstawianiu, proponowaniu lub pomaganiu w zawieraniu operacji bankowych lub usług płatniczych lub na wykonywaniu wszelkich prac i porad przygotowujących do ich realizacji”. Artykuł R. 519-4 Kodeksu pieniężnego i finansowego (Dekret nr 2012-101 z dnia 26 stycznia 2012 roku, art. 1) tworzy cztery kategorie IOBSP (pośredników w operacjach bankowych i usługach płatniczych): maklerzy (pełnomocnictwo klienta), pełnomocnicy jednej instytucji bankowej (wyłącznie), pełnomocnicy niewyłącznie instytucji bankowych lub pełnomocnicy kategorii poprzednich. — Le statut est posé par l'article L 519-1 du Code Monétaire et Financier (modifié par Loi n° 2010-1249 du 22 octobre 2010, dans son article 36 et par l'ordonnance 2016-351 du 25 mars 2016 : „L'intermédiation

wę” w odniesieniu do kredytu nieruchomościowego zwanego Helvet Immo, oferowanego od marca 2008 do grudnia 2009 roku. Kredyty te, oparte na stopie wymiany franka szwajcarskiego, mają według skarżących charakter spekulacyjny i zostały udzielone osobom nieuprzedzonym o towarzyszącym im ryzyku wymiany. Zmienność kursu wymiany nie została dostatecznie wyjaśniona, a argumentacja przy sprzedaży opierała się na koncepcie „bezpieczeństwa” i „stabilności”. Bank przekonywał klientów, że oprocentowanie będzie stałe, a ponadto sprzedawał „w pakiecie” udziały w SCPI (Societe civile de placement immobilier⁵). Oprocentowanie wynosiło 4%, a ewentualne wahania miały sięgnąć 1% (Pomier 2015).

Druga sprawa dotyczyła klientów Credit Agricole de Lorraine. Około 30 spośród nich pozwało bank za „nielegalną akwizycję”⁶, żądając anulowania przyznanych kredytów.

en opérations de banque et en services de paiement est l'activité qui consiste à présenter, proposer ou aider à la conclusion des opérations de banque ou des services de paiement ou à effectuer tous travaux et conseils préparatoires à leur réalisation.” L'article R 519-4 du Code Monétaire et Financier (Décret n°2012-101 du 26 janvier 2012 : article 1) crée quatre catégories d'IOBSP : courtiers (mandat du Client) ; mandataires d'un seul établissement bancaire (exclusifs) mandataires non exclusifs d'établissements bancaires salariés ou mandataires des catégories précédentes.

⁵ Art. L.214-86 Kodeksu pieniężnego i finansowego (dalej też jako: CMF): „Spółki cywilne lokowania nieruchomościowego lub spółki oszczędności leśnych mogą stosować publiczną ofertę swoich udziałów, z zastrzeżeniem, że udziały będące w posiadaniu członków założycieli stanowią całkowitą wartość co najmniej równą minimalnemu kapitałowi spółki ustanowionemu w art. L.214-88 i że mają gwarancję bankową zatwierdzoną przez władzę rynków finansowych i przeznaczoną na stawienie czoła spłatom przewidzianym w art. L. 214-116”. — Article L214-86 CMF : „Les sociétés civiles de placement immobilier ou sociétés d'épargne forestière peuvent procéder à une offre au public de leurs parts sociales, sous réserve que les parts détenues par les membres fondateurs représentent une valeur totale au moins égale au capital social minimal tel que celui-ci est fixé à l'article L. 214-88 et qu'elles justifient d'une garantie bancaire, approuvée par l'Autorité des marchés financiers et destinée à faire face au remboursement prévu à l'article L. 214-116”.

⁶ Zgodnie z art. L 341-1 Kodeksu pieniężnego i finansowego przez akwizycję bankową lub finansową rozumie się wszelkie nawiązanie kontaktu bez inicjatywy ze strony klienta, bez względu na sposób akwizycji, z osobą fizyczną lub prawną w celu uzyskania jej zgody na dokonanie transakcji wymienionych w niniejszym artykule. Akwizycją bankową lub finansową, bez względu na to, kto inicjuje transakcję, jest fakt udania się fizycznie do domu tych osób, do ich miejsca pracy lub do miejsc nieprzeznaczonych do zbywania produktów, instrumentów i usług finansowych, w tych samych celach (akwizycja bezpośrednia). — Article L341-1 Code Monétaire et Financier: Constitue un acte de démarchage bancaire ou financier toute prise de contact non sollicitée, par quelque moyen que ce soit, avec une personne physique ou une personne morale déterminée, en vue d'obtenir, de sa part, un accord sur :

^{1°} La réalisation par une des personnes mentionnées au 1° de l'article L. 341-3 d'une opération sur un des instruments financiers énumérés à l'article L. 211-1 ;

^{2°} La réalisation par une des personnes mentionnées au 1° ou au 4° de l'article L. 341-3 d'une opération de banque ou d'une opération connexe définies aux articles L. 311-1 et L. 311-2 ;

^{3°} La fourniture par une des personnes mentionnées au 1° de l'article L. 341-3 d'un service d'investissement ou d'un service connexe définis aux articles L. 321-1 et L. 321-2 ;

W obu przypadkach wraz ze wzrostem kursu franka szwajcarskiego w stosunku do euro kredytobiorcy stanęli wobec problemu wyższki kosztu ich kredytów.

3 marca 2014 roku 400 osób, w których imieniu występuje kancelaria adwokacka, wniosło pozwy do sądu cywilnego w Paryżu przeciwko BNP Paribas oraz 250 pośrednikom, którzy wprowadzili na rynek Helvet Immo, a także 150 notariuszom, którzy sporządzali akty notarialne zakupu mieszkań za środki pochodzące z tych kredytów. Żądają oni 40 mln euro tytułem odszkodowań oraz wygaśnięcia praw do odsetek⁷. Skarżący wykazali, że bank przy oferowaniu kredytu Helvet Immo ukrywał przed kredytobiorcami, że jeszcze przed wprowadzeniem kredytu na rynek przewidywał znaczną wyższkę wartości franka szwajcarskiego w stosunku do euro, a zatem również znaczną wyższkę długu kredytobiorców. Wykazali też, że bank świadomie przedstawił kredytobiorcom ofertę kredytu niejasną co do nieograniczonego ryzyka finansowego Helvet Immo.

Zarzuty te potwierdziła przed sądem była dyrektorka regionalna jednej z filii BNP Paribas-Personal Finance (BNP-PF) Nathalie Chevallier. Historia podejmowanych przez nią działań zmierzających do powstrzymania banku przed wprowadzeniem kredytu Helvet Immo jest klasycznym przykładem nieodpowiedzialności banku w dążeniu do osiągnięcia jak największego zysku. Chevallier zeznała przed sądem, że na początku 2008 roku kilku dyrektorów banku ostrzegło przełożonych przed ryzykownym charakterem Helvet Immo. W odpowiedzi osoby kierujące bankiem podały w wątpliwość kompetencje osób wnoszących zastrzeżenia i kredyt został wprowadzony na rynek bankowy. Koncepcja tego kredytu powstała wiosną 2008 roku i była skutkiem problemów ze sprzedażą kredytów o zmiennej

⁴ La réalisation d'une opération sur biens divers mentionnée à l'article L. 550-1 ;

⁵ La fourniture par une des personnes mentionnées au 3° de l'article L. 341-3 d'une prestation de conseil en investissement prévu au I de l'article L. 541-1 ;

⁶ La fourniture par une des personnes mentionnées au 1° de l'article L. 341-3 d'un service de paiement prévu au II de l'article L. 314-1 ;

⁷ La fourniture par un conseiller en investissement participatif de la prestation de conseil en investissement prévu au I de l'article L. 547-1.

Constitue également un acte de démarchage bancaire ou financier, quelle que soit la personne à l'initiative de la démarche, le fait de se rendre physiquement au domicile des personnes, sur leur lieu de travail ou dans les lieux non destinés à la commercialisation de produits, instruments et services financiers, en vue des mêmes fins.

L'activité de démarchage bancaire ou financier est exercée sans préjudice de l'application des dispositions particulières relatives à la prestation de services d'investissement, à la réalisation d'opérations de banque et de services de paiement et à la réalisation d'opérations sur biens divers, ainsi que des dispositions de l'article 66-4 de la loi n° 71-1130 du 31 décembre 1971 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques.

⁷ Nie chodzi tu o działanie grupowe, wprowadzone ustawą o konsumentach Benoit Hammon. Z definicji działanie grupowe to czynności wszczęte przez stowarzyszenie ochrony konsumentów uprawnione na poziomie krajowym do działań przed sądem cywilnym w imieniu grupy konsumentów w celu uzyskania naprawy szkód związanych ze sprzedażą dóbr, dostarczaniem usług lub praktykami antykonkurencyjnymi. Definicja ta została wprowadzona ustawą o konsumentach z marca 2014 roku.

stopie, będących dotąd podstawą działalności sektora nieruchomości tego banku. „Ponieważ były one droższe niż kredyty o stopie stałej, nie sprzedawaliśmy ich już wcale” (BNP Paribas 2012) — wyjaśniła Nathalie Chevallier, która weszła wtedy w skład grupy roboczej mającej opracować argumenty na rzecz nowej oferty, przedstawianej jako kredyt mieszkaniowy, a według niej porównywalnej „do lokaty na giełdzie, jeśli chodzi o ryzyko”. Dyrekcja zignorowała jej zastrzeżenia co do ryzyka wymiany i wykluczyła ją z grupy roboczej. Kredyt Helvet Immo został wprowadzony na rynek za pośrednictwem utworzonej w tym celu sieci własnych przedstawicieli. Głównym argumentem handlowym był slogan, że „kapitał do spłaty może zwiększyć się tylko o kilka eurocentów”, co stało w sprzeczności z symulacjami przeprowadzonymi wcześniej przez bank. W materiałach reklamowych pominięto informację o ryzyku wymiany. Filia banku opierała się na wizerunku banku macierzystego, by przekonać najbardziej sceptycznych klientów do tego kredytu. Także nowi partnerzy — pośrednicy w sprzedaży — byli przekonani argumentem, że BNP nie lansuje usług kredytowych złej jakości, a jeśli wystąpią kłopoty, bank będzie zawsze po stronie klientów. Niektórzy pośrednicy poświadczali w czasie śledztwa, że taki argument zastosowano w stosunku do nich. Zaufali bankowi o takiej renomie. Gdy kapitał do spłacenia zaczął rosnąć w bardzo szybkim tempie, Nathalie Chevallier została zobowiązana do

wybrania tych klientów, którzy mogliby uciec się do drogi sądowej, i zaproponowania im przejścia na zasady stałej stopy odsetek i przewalutowania na euro bez konieczności pokrycia kosztów wymiany w zamian za spłacenie części kapitału. Była to wyraźna dyskryminacja klientów. (BNP Paribas 2012)

Nathalie Chevallier odeszła z filii banku w 2011 roku, a osoby odpowiedzialne za sprzedaż kredytu Helvet Immo zostały awansowane.

Od 2014 roku wszczęto kilkaset procedur cywilnych, opartych na następujących przesłankach prawnych:

- nielegalny charakter kredytu Helvet Immo z powodu naruszenia prawa;
- umowa Helvet Immo jest w rzeczywistości produktem finansowym, a bank nie respektował swych obowiązków w tej kwestii;
- oferta kredytu zawiera kilka niezgodnych z prawem klauzul;
- niedostateczna informacja co do ryzyka wymiany i ryzyka nieograniczonej stopy odsetek;
- niedopełnienie obowiązku doradztwa i ostrzeżenia o nieograniczonych ryzykach kredytu;
- wprowadzająca w błąd praktyka handlowa i podstęp w kwestii cech kredytu i zmian stopy wymiany;
- pogwałcenie ustawy Informatique et libertes (ustawa o ochronie danych osobowych);
- fałszywe informacje o całkowitej stopie efektywnej (TEG).

Zagadnieniem najistotniejszym w określeniu odpowiedzialności banku wobec kredytobiorców Helvet Immo było ustalenie, czy bank ma obowiązek dora-

dzania i ostrzegania w przypadku „złożonego” kredytu w dewizach zagranicznych zawierającego ryzyko wymiany. W wyroku z 23 stycznia 2012 roku Sąd Cywilny (Tribunal de Grande Instance, 9ème Chambre, 1ère Section, n°10/08831) w Paryżu w sprawie kredytu we frankach szwajcarskich oferowanego przez BNP Paribas stwierdził, że bank nie popełnił błędu, gdyż informacje zawarte w ofercie kredytowej zostały przyjęte i zaakceptowane przez kredytobiorcę, a także zawierają wystarczające wskazówki w kwestii ryzyka wymiany. Zdaniem sądu zaciągnięty kredyt był formą lokowania kapitału, zaproponowaną i finansowaną przez wspomniany bank w ramach kupna nieruchomości z przeznaczeniem na wynajem i w stanie deweloperskim. Waluta spłaty kredytu była indeksowana na podstawie waluty rachunku, co zostało uznane za całkowicie zgodne z prawem przez orzecznictwo (Cour de Cassation, Chambre Commerciale, 11/10/2005, n°03-17.367). Należy zauważyć, że Sąd Cywilny w Paryżu uznał, iż pożyczkobiorca w tej sprawie jest specjalistą w dziedzinie finansów.

Prokonsumenckie stanowisko w sprawie obowiązku doradztwa ze strony banku sformułował natomiast Sąd Apelacyjny w Aix-en-Provence (15. Izba A, n°7/18837). 6 lutego 2009 roku wydał orzeczenie, w którym stwierdził, że jeśli bank oferuje kredyty w walucie zagranicznej (we frankach szwajcarskich), jest oczywiste, że ciąży na nim zwiększony obowiązek doradztwa i ostrzegania w związku ze złożonym charakterem prawnym i finansowym tego kredytu. Do banku należy wszakże obowiązek poinformowania kredytobiorcy o ryzyku kursowym związanym z tym kredytem. Ponieważ waluta rachunku to franki szwajcarskie, a waluta spłat to euro, stopa wymiany znacząco wpływa na wysokość rat, a więc bank ma obowiązek informowania i ostrzegania o obciążeniu dodatkowymi kosztami wymiany w czasie całego czasu trwania kredytu (Laurent, *LATAPIE*).

Odmienne stanowisko zajął Sąd Kasacyjny, który w wyroku z 13 stycznia 2013 roku (Civ. 1ère, 13.25.856) przypomniał, że

z zastrzeżeniem przeciwnych przepisów ustawodawczych lub umownych, bank nie ma obowiązku doradzania klientowi. Ma natomiast obowiązek informowania. Powinien przekazać niezbędne informacje, w postaci broszurek i notatek. Jest zobowiązany do ostrzegania klienta w przypadku kredytów nadmiernych. Powinien przedstawić korzyści, ale także wady przewidywanego kredytu lub inwestycji. Jeśli jest taka konieczność, powinien odmówić wykonania operacji zawierającej nadmierne ryzyko. (Avocats 2015)

Ten obowiązek wyjaśniania powinien być stosowany również w wypadku złożonych montażu finansowych prezentujących szczególne ryzyko finansowe: kredytów opiewających we frankach szwajcarskich lub jenach japońskich, pożyczek *in fine* opartych na ubezpieczeniu na życie⁸ lub na operacji defiskalizującej.

⁸ Kredyt bankowy spłacany *in fine* w celu inwestowania funduszy pożyczonych na mocy umowy ubezpieczenia na życie w jednostkach rachunku. Kwoty pożyczone, a potem zainwestowane w umowę ubezpieczenia na życie miały przynieść zyski i nadwyżkę wobec sum, jakie należało spłacić bankowi. Umowa ubezpieczenia na życie jest w takim wypadku gwarantowana na rzecz pożyczkodawcy.

Bank nie ma natomiast obowiązku doradczego. Nie powinien doradzać klientowi, czy ten ma zrealizować daną inwestycję, czy zawrzeć umowę kredytu, chyba że bank ma specjalne pełnomocnictwo.

Poza zbiorowym pozwem karnym wniesionym przez Collectif Helvet Immo wszczęto wiele indywidualnych postępowań przeciwko bankom, które oferowały kredyty we frankach szwajcarskich o różnych nazwach, na przykład UCB, Investimmo lub Cetelem.

Oto wykaz decyzji sądowych w tych sprawach (decyzje pierwszej instancji):

— Sąd Cywilny (Tribunal de Grande instance) w Bordeaux w dniu 4 kwietnia 2013 roku (RG n°12/00416) nakazał wypłacenie odszkodowania dla kredytobiorców;

— Sąd Cywilny (Tribunal de Grande instance) w Clermont w dniu 3 czerwca 2014 roku (RG n°12/00698) zarządził przewalutowanie kredytu na euro;

— Sąd Cywilny (Tribunal de Grande instance) w Lille w dniu 21 października 2014 roku (RG n°14/04032) uznał, że nie została wpisana klauzula indeksacji (zmiany wysokości długu w zależności od kursu wymiany EUR/CHF) i nakazał zastosowanie legalnej stopy odsetek;

— Sąd Cywilny (Tribunal de Grande instance) w Paryżu w dniu 25 marca 2014 roku (RG n°12/12625) uznał, że bank nie dopełnił obowiązku informowania;

— Sąd Cywilny (Tribunal de Grande instance) w Nicei w dniu 12 lutego 2015 roku (RG n°12/03760) nakazał wypłacenie odszkodowania dla kredytobiorców.

Zapadła również decyzja w sądzie apelacyjnym:

— Sąd Apelacyjny w Limoges w dniu 9 grudnia 2014 roku (RG n°13/01205) zarządził wypłatę odszkodowania kredytobiorcom.

Sprawą precedensową dla kredytobiorców kredytów mieszkaniowych we frankach szwajcarskich był wyrok Sądu Cywilnego (Tribunal de Grande instance) w Strasburgu, który nakazał Credit Mutuel stosowanie w kredytach we frankach szwajcarskich zmiennej stopy odsetek ustalonej na podstawie zmian indeksu bankowego, który jest ujemny od stycznia 2015 roku. Dotyczyło to kredytów o stopie zmiennej, bez górnego i dolnego pułapu, w którym stopy procentowe są ustalone na podstawie zmian trzymiesięcznego indeksu LIBOR CHF. Na koniec 2007 roku wartość tego referencyjnego indeksu wynosiła 2,75%, a od stycznia 2015 roku była ujemna — około -0,80%. Taki scenariusz nie został przewidziany przez bank — nie zaprogramował on swego systemu informatycznego na taką ewentualność.

Wspomniana sytuacja miała miejsce w momencie, kiedy Narodowy Bank Szwajcarii (BNS) zrezygnował ze stosowania dolnego pułapu stopy procentowej (wynoszącego 1,20 CHF za 1 EUR), wprowadzając tym samym ujemne stopy procentowe. Celem było zniechęcanie inwestorów do masowego stosowania waluty szwajcarskiej, co było niekorzystne dla gospodarki szwajcarskiej nastawionej na eksport. Ubocznym skutkiem tej polityki Narodowego Banku Szwajcarii była ujemna stopa procentowa kredytów we frankach szwajcarskich dla klientów ban-

ków francuskich. Sześciu klientów agencji Credit Mutuel w regionie Saint-Louis, po tym, jak bank odmówił im zastosowania ujemnej stopy procentowej, a sam korzystał wcześniej ze zwyżek tej stopy, zwróciło się do wymiaru sprawiedliwości z żądaniem ścisłego zastosowania klauzul umowy kredytu. W postanowieniu Sąd Cywilny (Tribunal de Grande instance) w Strasburgu nakazał Credit Mutuel zastosowanie w kredytach we frankach szwajcarskich zmiennej stopy odsetek ustalonej na podstawie zmian trzymiesięcznego indeksu bankowego LIBOR CHF. Sąd oddalił także powództwo o zwrot nadpłaty. W uzasadnieniu podał, że stosując najniższą stopę, odpowiadającą marży bankowej (od 0,2% do 2% w zależności od umowy kredytu), Credit Mutuel „zmienia jednostronnie klauzulę umowy. Gdyby stopa rosła, bank zastosowałby to jako argument przeciwko swemu dłużnikowi, żądając wywiązania się z zobowiązania”. Bank twierdził natomiast, że „zawarcie umów kredytu miało charakter komercyjny, że odsetki były ustalone jako możliwe do spłacenia przez kredytobiorców i że ujemna stopa zmienia całkowicie charakter umowy”. Nie przekonało to sądu, dla którego „koszt kredytu powinien być oceniany na cały czas trwania przewidzianych spłat i że klienci banku spłacali regularnie przewidziane odsetki, gdy stopa nie była ujemna” (Dentz 2016).

Problem spłaty kredytów mieszkaniowych we frankach szwajcarskich rozwiązywany był nie tylko na drodze sądowej. Francuskie Stowarzyszenie Klientów Banków (Association française des usagers des banques — Afub) podjęło próby renegocjowania kredytów z bankiem w imieniu kredytobiorców.

Okolo 20% klientów, którzy się do nas zwrócili, uzyskało renegocjowanie kredytu z BNP Paribas w 2013 lub 2014 r. Udało im się zmniejszyć o połowę stopę zwyżki — 10 lub 15% pożyczonego kapitału zamiast 30%. Ale BNP Paribas zgodził się na renegocjacje tylko z niektórymi klientami. (Dentz 2016)

5. Rozwiązania prawne wprowadzające ochronę kredytobiorcy kredytu mieszkaniowego we frankach szwajcarskich

W okolicznościach, gdy spór w sprawie spłaty kredytów mieszkaniowych we frankach szwajcarskich ma tendencję do rozprzestrzeniania się, organ nadzoru (Autorité de contrôle prudentiel et de résolution — ACPR) podejmuje działania zmierzające do ograniczenia skutków udzielanych przez banki kredytów⁹. W wyniku analizy praktyk wprowadzania na rynek kredytów zawierających ryzyko wymia-

⁹ ACPR jest organem nadzoru ostrożnościowego i nadzoru nad postępowaniem upadłościowym banków. Jest to niezależny organ administracyjny usytuowany w strukturach Banku Francji, utworzony rozporządzeniem z dnia 21 stycznia 2010 roku, powstały z połączenia czterech organów bankowych i ubezpieczeniowych: Komisji Bankowej, Komitetu Instytucji Kredytowych i Przedsiębiorstw Inwestycyjnych (CECEI), Organu Nadzoru nad Ubezpieczeniami i Kasami Zapomogowo-Pożyczkowymi (ACAM) oraz Komitetu Przedsiębiorstw Ubezpieczeniowych (CEA). ACPR jest

ny ACPR stwierdziła, że ryzyko to może być słabo uświadomione przez kredytobiorców. W związku z tym organ nadzoru opublikował 6 kwietnia 2012 roku zalecenie nr 2012-R-01 w sprawie stosowania dobrych praktyk, mające na celu wyczulenie osób oferujących kredyty zawierające ryzyko kursowe oraz uświadomienie im konieczności przekazania kredytobiorcom jasnej, szczerzej i transparentnej informacji o tych kredytach w ramach:

1. komunikatów o charakterze reklamowym,
2. wyjaśnień przedstawianych klientom przed przyznaniem kredytu,
3. informacji dostarczanych corocznie klientom (*Autorité de Contrôle Prudentiel et de Résolution*).

Zalecenie to dotyczyło kredytów konsumpcyjnych i kredytów mieszkaniowych podlegających art. L. 311-1 n. oraz L. 312-1 n. Kodeksu konsumenta, a także kredytów podlegających przepisom Kodeksu cywilnego.

Działania w zakresie rozwiązania problemu kredytu mieszkaniowych w walutach obcych podjął również prawodawca, określając warunki, na jakich kredyt w walucie obcej wobec Unii Europejskiej i spłacany w walucie krajowej może być przyznawany osobom fizycznym nieprowadzącym działalności gospodarczej. W tym celu ustawa nr 2013-672 z dnia 26 lipca 2013 roku o rozdzieleniu czynności bankowych i postępowaniu upadłościowym banków (*Journal Officiel de la République Française* 27 juillet 2013, Texte 1 sur 143) wprowadziła do Kodeksu konsumenta art. L. 312-3-1, według którego

[p]ożyczkobiorcy będący osobami fizycznymi nie działającymi w celach zawodowych mogą zawierać umowy kredytu w walucie obcej wobec Unii Europejskiej, a spłacanego w walucie krajowej pod warunkiem oświadczenia, że otrzymują większość swoich dochodów lub że posiadają majątek w tej walucie w momencie podpisania umowy kredytu, chyba że ryzyko kursowe nie jest ponoszone przez pożyczkobiorcę. Są oni informowani o ryzyku zawartym w tego typu umowach kredytu i o ewentualnych możliwościach przewalutowania spłat na walutę krajową w czasie trwania kredytu przed przedstawieniem oferty kredytu. (Picod 2015, s. 550)

Regulacje te nie odnoszą się do kredytów konsumpcyjnych lub pożyczek podlegających przepisom Kodeksu cywilnego zawierających ryzyko kursowe.

Wprowadzony w celu wzmocnienia ochrony kredytobiorcy nieprowadzącego działalności gospodarczej przed niektórymi umowami kredytu w walutach zagranicznych przepis art. 312-3-1 Kodeksu konsumenta ściśle określa warunki, na jakich taki kredyt może zostać udzielony. Zasadą jest zakaz zawierania takich umów, z dwoma logicznymi wyjątkami: gdy ryzyko wymiany jest ponoszone przez kredytodawcę i gdy kredytobiorca posiada środki w tej walucie zagranicznej w momencie zawarcia umowy. W wypadku gdy kredytobiorca otrzymuje dochody głównie w tej walucie lub jeśli dysponuje majątkiem w tej walucie, przewidziany jest specyficzny tryb przekazywania informacji o ryzyku związanym z kredytem. Warunki zastosowania tego artykułu zostały ustalone w art. R. 312-0 Kodeksu konsumenta i obo-

odpowiedzialny za przyznawanie zezwoleń i nadzór nad instytucjami bankowymi i ubezpieczeniowymi w interesie ich klientów i dla zachowania stabilności systemu finansowego.

wiązują od 1 października 2014 roku. Zostały one określone dekretem nr 2014-544 z dnia 26 maja 2014 roku dotyczącym kredytów w walutach spoza Unii Europejskiej (Journal Officiel de la République Française 28 mai 2014, Texte 23 sur 100). Przewiduje on, że przed przedstawieniem oferty kredytu wymienionego w art. L. 312-3-1 Kodeksu konsumenta kredytodawca informuje kredytobiorcę o ryzyku związanym z tym typem kredytu, czyli ryzyku kursowym. Dostarcza on kredytobiorcy dokument informacyjny zawierający dwie symulacje opisujące wpływ na wysokość rat, czas trwania kredytu i koszt całkowity kredytu oraz jaki wpływ może mieć niekorzystna dla kredytobiorcy zmiana o 10% i o 20% kursu wymiany w stosunku do kursu obowiązującego w dniu złożenia propozycji. Symulacje są wyliczane na podstawie kursu wymiany ustalonego w dniu przekazania dokumentów lub w ostatnim poprzedzającym dniu roboczym, kurs ten posłużył też dla wyliczenia rat, czasu trwania i kosztu całkowitego kredytu. Dokument informacyjny podkreśla orientacyjny charakter symulacji w nim zawartych. Precyzuje także, czy oferta zostanie, czy też nie, uzupełniona możliwością przewalutowania kredytu na euro i jeśli taka możliwość jest brana pod uwagę — tryb tego przewalutowania.

Oferta kredytu może być skierowana tylko do kredytobiorcy ponoszącego ryzyko kursowe, który oświadcza, że otrzymuje ponad połowę swoich rocznych dochodów w walucie kredytu lub że w momencie zawarcia umowy kredytu posiada majątek finansowy lub w formie nieruchomości w tejże walucie o wartości co najmniej 20% wysokości kredytu. To oświadczenie jest dołączane do umowy kredytu.

Ryzyko kursowe ponoszone przez kredytobiorcę jest ustalane, jeśli kurs wymiany ma wpływ na wysokość rat, czas trwania kredytu i koszt całkowity kredytu. Jeśli kredytobiorca wykupił ubezpieczenie lub zawarł umowę ubezpieczającą go przed ryzykiem kursowym, nie uważa się, że kredytobiorca ponosi ryzyko kursowe.

Istotny element normatywnego systemu ochrony konsumenta kredytów i pożyczek w walutach obcych stanowi przepis art. 60 ustawy nr 2013-672 z dnia 26 lipca 2013 roku o rozdzieleniu czynności bankowych i postępowaniu upadłościowym banków, która wprowadziła do Kodeksu konsumenta unormowania dotyczące reklamy i informowania kredytobiorców (pożyczkobiorców). Zgodnie z art. L. 312-4 Kodeksu konsumenta każda reklama dokonywana, otrzymywana lub odbierana we Francji, dotycząca kredytu, musi określać tożsamość kredytodawcy (pożyczkodawcy), charakter i przedmiot kredytu, czas trwania proponowanej operacji, a także całkowity koszt i roczne całkowite oprocentowanie kredytu, z wyłączeniem wszelkich innych stóp. Wszystkie obowiązkowe elementy muszą być przedstawione w sposób całkowicie czytelny i zrozumiały dla konsumenta. Wymagane informacje są obowiązkowe bez względu na stosowany nośnik reklamowy — prasa, plakaty, radio, telewizja. Ustawa nr 2013-672 z dnia 26 lipca 2013 roku dodała też nowe przepisy odnoszące się do kosztów ubezpieczenia w celu zapewnienia kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) lepszej informacji w ramach

przejrzystości w trakcie oferowania kredytu dzięki utworzeniu TAEA — rocznej stopy ubezpieczenia (art. L. 312-6-1 Kodeksu konsumenta). W momencie pierwszej symulacji wydawana jest standardowa informacja dla każdej osoby, która ubiega się o podpisanie umowy ubezpieczenia gwarantującego spłatę kredytu (pożyczki). Zawarta jest w niej informacja o swobodzie wyboru ubezpieczającego (art. L. 312-6-2 Kodeksu konsumenta).

Dążąc do zwiększenia ochrony kredytobiorcy kredytów w walutach obcych, organ nadzoru Autorite de controle prudentiel et de resolution ponowił zalecenie z 2012 roku dotyczące kredytów w walutach obcych zawierających ryzyko wymiany, wydając 2 marca 2015 roku zalecenie nr 2015-R-04 dotyczące udzielania osobom prywatnym kredytów i pożyczek zawierających ryzyko kursowe (*Autorité de Contrôle Prudentiel et de Résolution*).

Postanowienia zawarte w zaleceniu odnoszą się wyłącznie do kredytów konsumpcyjnych podlegających przepisom art. L. 311-1 n. Kodeksu konsumenta i pożyczek podlegających przepisom Kodeksu cywilnego zawierających ryzyko kursowe. Ograniczył więc pole ich zastosowania do kredytów niepodlegających przepisom art. L. 312-3-1 Kodeksu konsumenta. Chodzi o „proponowane osobom prywatnym kredyty i pożyczki, w przypadku których w momencie przyznawania kredytu (pożyczki) lub w czasie obowiązywania umowy kredytu (pożyczki) istnieje ryzyko wymiany”. Dotyczy to kredytów konsumpcyjnych wskazanych w Kodeksie konsumenta, a także pożyczek wskazanych w Kodeksie cywilnym.

Zalecenia ACPR dotyczą nie tylko instytucji kredytowych, lecz także pośredników operacji bankowych i usług płatniczych (*intermediares en operations de banque et services de paiement* — IOBSP). Zgodnie z zaleceniem podmioty te powinny wykazać szczególną czujność, aby upewnić się, że informacje dostarczone kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) pozwolą mu dobrze ocenić ryzyko kursowe, z jakim związany jest kredyt (pożyczka), i przyjąć przedstawioną ofertę w pełni świadomie. To samo dotyczy informacji dostarczanych w trakcie wykonywania umowy kredytu (pożyczki). Tak więc zgodnie z przepisami art. L. 612-1 pkt II 3° i L. 612-29-1 ust. 2 Kodeksu pieniężnego i finansowego ACPR zaleca jednostkom następujące dobre praktyki:

1. W kwestii uczulenia doradców pracujących z klientami — upewnienie się, że pracownicy proponujący kredyty (pożyczki) zawierające ryzyko kursowe dobrze rozumieją ryzyko związane z tymi kredytami (pożyczkami) i mają środki, by jasno wytłumaczyć je kredytobiorcom (pożyczkobiorcom).

2. W kwestii komunikatów o charakterze reklamowym — aby informacja reklamowa skierowana do kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) nie traktowała w sposób uprzywilejowany korzystnych stron kredytu (pożyczki) na niekorzyść zawartego w nim ryzyka:

— należy przedstawić w sposób zrównoważony zalety i wady operacji kredytowych (pożyczkowych);

— należy wymienić w ofercie reklamowej w sposób prosty i zrozumiały dla kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) ryzyko kursowe związane z operacją i jego wpływ na koszt i czas trwania kredytu (pożyczki). Ta informacja nie może być przekazana w formie zwykłej wysyłki oferty kredytu (pożyczki);

— należy zwrócić uwagę, czy sposób przedstawienia ryzyka kursowego nie minimalizuje możliwości jego zaistnienia i zakresu możliwych zmian kursu wymiany;

— należy zwrócić uwagę, czy sposób przedstawienia nie stosuje jako argumentu handlowego stałości lub słabych zmian kursu wymiany jednej waluty wobec drugiej;

— nie należy dawać do zrozumienia, że kredyt (pożyczka) zawierający ryzyko kursowe poprawia sytuację finansową lub budżet kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) albo umożliwia zysk finansowy w porównaniu z kredytami (pożyczkami) niezawierającymi takiego ryzyka.

3. W sprawie wyjaśnień dostarczanych kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) przed podpisaniem umowy kredytu — ponieważ ryzyko kursowe stanowi element podstawowy tego typu kredytu (pożyczki), a jego konsekwencje mogą mieć znaczenie dla kredytobiorcy (pożyczkobiorcy), należy w momencie składania propozycji wyjaśnić klientowi, na czym polega to ryzyko poprzez przedłożenie stosownego odrębnego dokumentu¹⁰, który:

a. ostrzega w sposób jasny klienta, że kurs może ewoluować w każdym momencie zwyczajowo lub niżkowo i może mieć znaczący wpływ na koszt kredytu (pożyczki);

b. opisuje ryzyko kursowe ponoszone przez kredytobiorcę (pożyczkobiorcę) bezpośrednio lub pośrednio na każdym etapie kredytu (pożyczki), a szczególnie między podpisaniem umowy a całkowitym odblokowaniem funduszy;

c. określa możliwości dostępu do kursu wymiany (adres elektroniczny) oraz dzień zastosowania kursu brany pod uwagę przy przewalutowaniu;

d. określa charakter opłat pobieranych ewentualnie w trakcie operacji wymiany oraz ich wysokość lub sposoby ich wyliczania pozwalające ją określić;

e. precyzuje, czy oferta przewiduje lub nie możliwość przewalutowania kredytu (pożyczki) zawierającego ryzyko kursowe na kredyt (pożyczkę) w euro, a jeśli taka możliwość istnieje, także warunki, na jakich się to odbywa;

f. przedstawia symulacje sporządzone w zależności od cech kredytu (pożyczki), mające na celu zilustrowanie wpływu zmian kursu wymiany natychmiast po ich wystąpieniu. Symulacje te opisują w sposób edukacyjny wpływ zmian kursowych na wysokość rat, czas trwania kredytu (pożyczki), odsetki obciążające kredytobiorcę (pożyczkobiorcę) i kapitał pozostający do spłaty, przy zastosowaniu:

¹⁰ Wyjaśnienia te podawane są na podstawie preferencji wyrażonych przez pożyczkobiorcę co do kredytów konsumpcyjnych podlegających przepisom art. L. 311-1 n. Kodeksu konsumenta.

— niekorzystnej zmiany kursu wymiany o 10% w stosunku do kursu w dniu przedłożenia propozycji;

— niekorzystnej zmiany kursu wymiany o 20% w stosunku do kursu w dniu przedłożenia propozycji.

Przedstawione symulacje nie stanowią zobowiązania kredytodawcy (pożyczkodawcy) wobec kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) co do faktycznej ewolucji kursu wymiany w czasie trwania kredytu (pożyczki) i jego wpływu na raty, czasu trwania kredytu (pożyczki) i konsekwencji finansowych ponoszonych przez kredytobiorcę (pożyczkobiorcę). Nie zobowiązują one kredytodawcy (pożyczkodawcy) oferującego kredyt (pożyczkę), w przypadku gdy jest wymagane ubezpieczenie kredytobiorcy (pożyczkobiorcy):

— do ostrzegania kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) o konieczności sprawdzenia, czy zawarcie umowy ubezpieczenia kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) lub zastosowanie gwarancji naraża go na ryzyko kursowe;

— do dostarczania kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) elementów pozwalających mu określić, czy kredyt (pożyczka) zawierający ryzyko kursowe jest dostosowany do jego potrzeb i możliwości finansowych.

4. W kwestii corocznych informacji dla kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) — zalecenie nakazuje, aby raz do roku, przed datą ewentualnego przewalutowania zawartą w umowie kredytu (pożyczki), skierować do kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) coroczną informację¹¹, która:

— podsumowuje kapitał całkowity pozostały jeszcze do spłacenia, pozostały okres trwania kredytu (pożyczki) oraz kurs wymiany obowiązujący w dniu wysyłki;

— porównuje kapitał pozostały do spłacenia i pozostały okres trwania kredytu (pożyczki) w dniu wysyłki z tymi, które obowiązywały w dniu podpisania umowy.

Ta coroczna informacja nie zwalnia kredytodawcy (pożyczkodawcy) z obowiązku informowania kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) o każdym wydarzeniu mającym znaczący wpływ na funkcjonowanie jego kredytu (pożyczki) między wysyłką każdej informacji. Zalecenie nakłada na instytucje kredytowe, a także pośredników operacji bankowych i usług płatniczych (IOBSP) zobowiązanie do uzasadnienia przed ACPR zastosowanych wobec kredytobiorcy (pożyczkobiorcy) środków w kwestii ryzyka kursowego związanego z takimi kredytami (pożyczkami).

W wypadku nieposzanowania tych zasad podmioty, do których jest adresowane to zalecenie, narażają się w pierwszej kolejności na ostrzeżenie. Jeśli nie przyniesie to efektów, komisja podejmująca decyzje sankcyjne ACPR dysponuje

¹¹ Ta informacja uzupełnia inną, przedkładaną w zastosowaniu art. L. 311-25-1 Kodeksu konsumenta.

wieloma środkami dyscyplinarnymi — od zwykłej nagany aż do częściowego lub całkowitego cofnięcia zezwolenia.

6. Podsumowanie i wnioski

Przedstawione rozważania dotyczące zagadnień związanych z kredytami w walutach obcych, a także analiza przyjętych we Francji regulacji prawnych odnoszących się do tej grupy kredytów pozwala na dokonanie uogólnień i sformułowanie następujących wniosków.

I.

Kryzys we Francji, związany z kredytami mieszkaniowymi we frankach szwajcarskich, był bezpośrednio wywołany decyzją centralnego banku szwajcarskiego, by nie interweniować na rynku w kwestii wartości franka szwajcarskiego. Skutkiem tej decyzji była zwyżka franka szwajcarskiego w stosunku do euro na rynkach wymiany, co pociągnęło za sobą znaczny wzrost kwoty kapitału pozostającego do spłaty i kosztu kredytu. Okazał się on nie tylko dotkliwy dla kredytobiorców, lecz także dla samych banków. Ukazał niepokojącą skalę nieprawidłowości mających miejsce w relacjach pomiędzy bankiem a jego klientami. Należałoby zatem postawić tezę, że był to kryzys mający zarówno wymiar finansowy dla kredytobiorców, jak i kryzys zaufania do instytucji bankowych. Historia wprowadzania na rynek bankowy kredytu Helvet Immo przez BNP Paribas jest klasycznym przykładem nieodpowiedzialności w dążeniu do osiągnięcia jak największego zysku. Skala zaniedbań związanych z niedostateczną informacją co do ryzyka wymiany i ryzyka nieograniczonej stopy odsetek, niedopełnieniem obowiązku doradztwa i ostrzeżenia o nieograniczonych ryzykach kredytu, wprowadzająca w błąd praktyka handlowa i podstęp w kwestii cech kredytu i zmian stopy wymiany oraz udzielanie fałszywych informacji o całkowitej stopie efektywnej kredytu musi skłaniać do refleksji nad kondycją bankowości. Uwaga ta dotyczy nie tylko instytucji kredytowych we Francji, lecz odnosi się także do banków w Polsce udzielających kredytów mieszkaniowych we frankach szwajcarskich.

Istotną rolę w bieżącym rozwiązywaniu wspomnianych problemów odegrało sądownictwo francuskie, które podzieliło większość wątpliwości kredytobiorców, nakazując w wielu wyrokach: wypłacenie odszkodowania dla kredytobiorców, zastosowanie legalnej stopy odsetek, przewalutowanie kredytu na euro, uznając, że nie została wpisana klauzula indeksacji (zmiany wysokości długu w zależności od kursu wymiany EUR/CHF), a także wskazując, że bank nie dopełnił obowiązku informowania kredytobiorcy. W sprawie o ustalenie, czy bank ma obowiązek doradzania i ostrzegania w przypadku kredytu w walutach zagranicznych zawierającego ryzyko wymiany stanowisko nie było tak jednoznaczne. Sąd Apelacyjny

w Aix-en-Provence wydał orzeczenie, w którym stwierdził, że jeśli bank oferuje kredyty w walucie zagranicznej (we frankach szwajcarskich), jest oczywiste, że ciąży na nim zwiększony obowiązek doradztwa i ostrzegania w związku ze złożonym charakterem prawnym i finansowym tego kredytu. Odmienne, bardziej wyważone — moim zdaniem — stanowisko zajął Sąd Kasacyjny, który uznał, że „z zastrzeżeniem przeciwnych przepisów ustawodawczych lub umownych, bank nie ma obowiązku doradzania klientowi”. Ma natomiast obowiązek informowania, powinien więc przedstawić korzyści, ale też wady przewidywanego kredytu, a także jeśli jest taka konieczność, powinien odmówić wykonania operacji zawierającej nadmierne ryzyko. Orzecznictwo sądów w sprawach kredytów mieszkaniowych w walutach obcych w sposób istotny wpłynęło na kształt regulacji prawnych przyjętych przez prawodawcę w celu ochrony kredytobiorców banków.

II.

Szybka interwencja prawodawcy i władz nadzorczych Autorite de controle prudentiel et de resolution skutkowałą wprowadzeniem regulacji ustawowych i nadzorczych, które ograniczyły rozmiary kryzysu związanego z kredytami mieszkaniowymi w walutach obcych. W sposób systemowy rozwiązały problem poprzez nałożenie na instytucje kredytowe wielu ograniczeń ustawowych określonych w art. L. 312-3-1 Kodeksu konsumenta, lecz także obowiązków określonych dekretem Rady Stanu, dotyczących kredytów w walutach z poza Unii Europejskiej.

Przedstawiony francuski model rozwiązania kryzysu kredytów mieszkaniowych w walutach obcych jest niezwykle inspirujący, dlatego że w odróżnieniu od prób podejmowanych w Polsce państwo nie jest tu mediatorem w rozwiązaniu problemu pomiędzy stronami sporów, to jest bankami a kredytobiorcami. Od tego we Francji jest wymiar sprawiedliwości, który w skuteczny i kompetentny sposób rozstrzyga te spory. Rolą prawodawcy jest natomiast podejmowanie takich działań prawnych, które zapobiegą pojawianiu się takich problemów w przyszłości. Należałoby się jednak zastanowić, czy przepisy, które wprowadził prawodawca art. L. 312-3-1 Kodeksu konsumenta, nie są zbyt daleko idącą ingerencją ograniczającą swobodę banków w udzielaniu kredytów w walutach obcych i decyzje potencjalnych klientów zainteresowanych zaciągnięciem takich kredytów w sytuacji, gdy nie otrzymują większości swoich dochodów lub nie posiadają majątku w tej walucie w momencie podpisania umowy kredytu. Jednocześnie obowiązujące regulacje zapobiegają ryzyku, na jakie mógłby zostać narażony klient ubiegający się o kredyt w walutach obcych nieposiadający majątku w walutach obcych ani też nieosiągający dochodów w tej walucie.

Na wybór normatywnego modelu systemu ochrony kredytobiorcy kredytów walutowych w Polsce istotny wpływ powinna mieć próba udzielenia przez prawodawcę odpowiedzi na pytanie, czy należy wprowadzić — tak jak we Francji — całkowitą normatywną ochronę kredytobiorcy kosztem swobody banków

w udzielaniu kredytów w walutach obcych i swobody decyzji kredytobiorcy świadomego ryzyka towarzyszącego tym kredytom, czy też ograniczyć tę ochronę wyłącznie do regulacji wzmacniających przepisy dotyczące pełnej informacji i reklamy kredytów w walutach obcych. Na pełną aprobatę zasługują natomiast francuskie unormowania określające warunki, na jakich taki kredyt może zostać udzielony, oraz wprowadzone do Kodeksu konsumenta przepisy dotyczące reklamy i informowania kredytobiorców (pożyczkobiorców).

III.

W celu wzmocnienia ochrony kredytobiorcy kredytów w walutach obcych organ nadzoru Autorite de controle prudentiel et de resolution zaleceniem nr 2015-R-04 nałożył na instytucje kredytowe wiele obowiązków informacyjnych związanych z udzielaniem kredytów i pożyczek zawierających ryzyko kursowe. Postanowienia zawarte w zaleceniu odnoszą się wyłącznie do kredytów konsumpcyjnych podlegających przepisom art. L.311-1 n. Kodeksu konsumenta i pożyczek podlegających przepisom Kodeksu cywilnego zawierających ryzyko kursowe. Ograniczył więc pole ich zastosowania do kredytów niepodlegających przepisom art. L. 312-3-1 Kodeksu konsumenta. W ten sposób zasady udzielania wszystkich rodzajów kredytów i pożyczek w walutach obcych zawierających ryzyko kursowe, zarówno tych podlegających przepisom Kodeksu konsumenta (art. L. 311-1, art. L. 312-3-1), jak i przepisom Kodeksu cywilnego, udzielanych przez instytucje kredytowe, pośredników operacji bankowych i usług płatniczych (intermediaires en operations de banque et services de paiement — IOBSP), zostały szczegółowo określone, a ich przestrzeganie poddane nadzorowi Autorite de controle prudentiel et de resolution.

Bibliografia

Literatura

Picod Y. (2015), *Code de la consommation, commenté, vingtième edition*, Dalloz.

Akty prawa i orzecznictwo

Loi n° 2013-672 du 26 juillet de separation et de regulation des activités bancaires, Journal Officiel de la République Française 27 juillet 2013, Texte 1 sur 143.

Ministère des finances et des comptes publics, décret no 2014-544 du 26 mai 2014 relatif aux prêts libellés en devises étrangères à l'Union européenne, Journal Officiel de la République Française 28 mai 2014, Texte 23 sur 100.

Recommandation nr 2012-R-01 portant sur la commercialisation auprès des particuliers de prêts comportant un risque de change, <https://acpr.banque-france.fr/page-tableau-filtre/recommandation> (dostęp: 20.08.2016).

- Recommandation nr 2015-R-04 sur la commercialisation auprès des particuliers de prêts comportant un risque de change, [https:// acpr.banque-france.fr/page-tableau-filtre/recommandation](https://acpr.banque-france.fr/page-tableau-filtre/recommandation) (dostęp: 20.08.2016).
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Aix-en-Provence (15. Izba A) z dnia 6 lutego 2009 roku, RG n°7/18837.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Limoges z dnia 9 grudnia 2014 roku, RG n° 13/01205.
- Wyrok Sądu Cywilnego (Tribunal de Grande instance, 9ème Chambre, 1ère Section) w Paryżu z dnia 23 stycznia 2012 roku, RG n°10/08831.
- Wyrok Sądu Cywilnego (Tribunal de Grande instance) w Bordeaux z dnia 4 kwietnia 2013 roku, RG n°12/00416.
- Wyrok Sądu Cywilnego (Tribunal de Grande instance) w Clermont z dnia 3 czerwca 2014 roku, RG n°12/00698.
- Wyrok Sądu Cywilnego (Tribunal de Grande instance) w Lille z dnia 21 października 2014 roku, RG n°14/04032.
- Wyrok Sądu Cywilnego (Tribunal de Grande instance) w Paryżu z dnia 25 marca 2014 roku, RG n°12/12625.
- Wyrok Sądu Cywilnego (Tribunal de Grande instance) w Nicei z dnia 12 lutego 2015 roku, RG n°12/03760.
- Wyrok Sądu Kasacyjnego (Civ. 1ère) z dnia 13 stycznia 2013 roku, 13.25.856.

Źródła internetowe

- Actualités Crédit et prêt Immobilier : obtention, assurance, négociation, remboursement*, <https://www.juritravail.com/Actualite/credit-immobilier/Id?52801> (dostęp: 20.08.2016).
- Autorité de Contrôle Prudentiel et de Résolution*, <https://acpr.banque-france.fr/sites/default/files/recommandation-2012-r-01-de-1-ACP> (dostęp: 20.08.2016).
- Avocats D. (18.12.2015), *Droit des marchés financiers — Prêts en devise étrangère*, <https://dana643.wordpress.com/2015/12/18/droit-des-marches-financiers-prets-en-devises-etrangere/> (dostęp: 20.08.2016).
- Bartnik M. (19.01.2015), *Le piège se referme sur les Français qui ont emprunté en francs suisses*, <http://www.lefigaro.fr/placement/2015/01/16/05006-20150116ARTFIG00357-le-piege-se-referme-sur-les-francais-qui-ont-emprunte-en-francs-suisse.php> (dostęp: 20.08.2016).
- BNP Paribas (2.03.2012), *BNP Paribas : les victimes des prêts en francs suisses portent plainte, publie 2 mare 2012*, <https://www.cbanque.com/actu/29161/> (dostęp: 20.08.2016).
- Collectif Helvet Immo, <http://collectif-helvet-immo.over-blog.com/> (dostęp: 19.08.2016).
- Dentz A. (13.01.2016), *Emprunts en francs suisses : un jugement très attendu*, <http://www.lalsace.fr/actualite/2016/01/12/emprunts-en-francs-suisse-un-jugement-tres-attendu> (dostęp: 20.09.2016).
- Laurent M., *LATAPIE. Saisie immobilière et prêt en devises étrangères*, www.latapie-avocat.fr/saisie-immobiliere-et-pret-en-devises-etranger (dostęp: 20.08.2016).
- Pommier S. (20.01.2015), *La galère des prêts immobiliers en francs suisses*, http://lexpansion.lexpress.fr/actualite-economique/la-galere-des-prets-immobiliers-en-francs-suisse_1642313.html (dostęp: 6.08.2016).